

АҲАМИЯТ ВА ОМУЌИШИ ЭКОЛОГИЯ ДАР ЗАМОНИ МУОСИР

Тоҷикистон кишвари ҳамаи мову шумо, якто ва беҳамтост, он Ватанӣ гузаштагон, имрӯзиён ва ояндагони мост. Биёед сарзамини худро эҳтиёт кунем, ҳар дарахт, ҳар гиёҳу бутта ва ҳар вачаб хоки он бояд барои мо азиз бошад!

Эмомалӣ РАҲМОН

Солҳои охир амалҳои номатлубу ношоистаю бесалоҳияти созмонҳои гуногун ба муҳити зист, истифодаи зиёди захираҳои табиӣ, зиёдшавии партовҳои саноатӣ, истифодаи ҳаматарафаи замин, афзоиши босуръати аҳоли ва ғайра ба он оварда расонидааст, ки на фақат саломатии инсон, балки мувозинати экологии биосфера низ коҳиш ёфта истодааст.

Иллати дигари коҳиш ёфтани вазъи экологии сайёра он аст, ки қисми зиёди аҳоли аз экология ва муҳити зист, қонуниятҳои ҳамзистии организмҳои зинда ва аз маърифату фарҳангии экологӣ хуб бархурдор нестанд.

Ҳадафи асосии таълиму тарбияи экологӣ аз он иборат аст, ки аҳолиро ба омӯзиши масъалаҳои муҳими экологӣ ҷалб намуда, дар ботини ӯ бояд нисбат ба олами набототу ҳайвонот, обу хок, ҳавою табиати зебоманзар муносибати дилсӯзонро ташаккул дода, ба ин васила, барои наслҳои оянда муҳити зисти тоза ва манзараву мавҷудоти бениҳсон боқӣ гузорем.

Дар ҷаҳони муосир, таълими экологӣ ва маърифати экологӣ нақши бениҳоят муҳим доранд. Имрӯз воқеияти мо аз он чизе, ки чанд аср пеш одам дар атрофи худ дида буд, куллан фарқ мекунад. Бӯҳрони экологӣ он аст, ки инсоният дар замони мо бо он рӯ ба рӯ шудааст. Бинобар ин, таълими экологӣ имрӯз бениҳоят муҳим ва саривақтӣ аст. Таълими экологӣ тавре сохта мешавад, ки аҳоли шуури дурусти экологӣ дошта бошанд. Таълими экологӣ хусусияти байнисоҳавӣ дорад, яъне дар доираи илмҳои гуногун амалӣ карда мешавад. Маълумоти экологӣ ба одамон кӯмак мекунад, дарк кунанд, ки онҳо барои ҳама чизҳое, ки дар сайёраи мо рух медиҳанд, масъуланд, маҳз мо метавонем дар нигоҳ доштани сарвати табиати худ кумак расонем.

Бояд гуфт, ки ҳадафи асосии тарбияи экологӣ ташаккули муносибати масъулиятнок ба муҳити зист мебошад. Аммо таълими экологӣ на танҳо муносибати ғамхорона ба табиат, балки муносибати одамонро бо ҳам, инчунин, муносибатҳо дар доираи илмӣ, сиёсӣ, бадеӣ ва ахлоқӣ мебошад. Барои амалӣ шудани ҳадафи асосии тарбияи экологӣ вазифаҳои асосии онро амалӣ кардан лозим аст. Аввалан, шахс бояд дониши муккамал дар бораи муҳити зист, мушкилоти имрӯзаи он ва роҳҳои ҳалли ин мушкилотҳо дошта бошад. Вазифаи асосии ин татбиқи принципҳои таълиму тарбия мебошад, яъне дар инсонҳо бояд одатҳои рафтори дурусти экологиро ташаккул диҳем. Масалан онҳо бояд донанд, ки чаро партовҳо ба кӯча напартоянд, маълумот дар бораи онҳо

дошта, онҳоро ба навъҳо ҷудо карда тавонад, зарару манфияти партовҳо донад, дар зиндагӣ бошуурона рафтор кунем ин аст татбиқи принципҳои рафтори экологӣ. Ин чунин асосии тарбияи экологии аҳоли ташаккул додани малакаҳоро дар бар мегирад, ки ба шарофати он инсон қобилияти мустақилона омӯхтан, баҳо додан ва беҳтар кардани ҳолати муҳити атроф ва муносибати эҳтиромона ба ҷаҳони атрофро ба вучуд меорад. Ба маврид аст, ки усулҳои тарбияи экологиро дар муҳити оила, кӯдакостон, мактаб, донишгоҳҳою донишқадаҳо ва корхонаҳо бароҳ монандан лозим аст.

Ёдовар мешавем, ки усулҳо ва шаклҳои асосии тарбияи экологӣ инҳоянд: фаъолияти бозӣ; усули мушоҳида; усули муҳокима; таътилҳои бахшида ба табиат; сайру гашт ва экскурсияҳо; бозиҳо-саёҳат; бозиҳои дидактикӣ ва ғ.. Бозиҳоро на танҳо дар байни кӯдакон, балки дар байни калонсолон низ истифода бурдан мумкин аст. Баъзе мураббӣён ҳатто исбот мекунанд, ки фаъолияти бозии таълимӣ ба калонсолон нисбат ба кӯдакон таъсири камтаре надорад. Бозиҳо барои нишон додани як намунаи рафтор дар ҳолатҳои муайян, тарзи баромадан аз ҳолатҳои мушкilot ва ҳалли муноқишаҳо ба инсон пешбинӣ шудаанд. Барои кӯдакон, азбаски онҳо танҳо бо олами атроф шинос мешаванд, усули мушоҳида аҳамияти калон дорад. Кӯдакон объектҳои табииро тамошо мекунанд, гӯш мекунанд, ламс мекунанд, бо олами атроф шинос мешаванд ва муносибатро ба он ташаккул медиҳанд. Бо шарофати усули муҳокима, одамон дар ҳолатҳои баҳснок метавонанд ҳалли худро ёбанд. Дар ҷараёни муҳокимаҳо одамон ба ҳалли муайяни масъалаҳои мушкilot меоянд. Дар ҷараёни суҳбат иштирокчиён назари худро оид ба мушкilotи мавҷуда иброз медоранд. Барои кӯдакон ва калонсолон ҷашнҳои гуногун ва рӯзҳои мавзӯӣ таваҷҷуҳи хоса доранд, масалан "Ҳифзи муҳити сизт", "Тирамоҳи зарин", "Рӯзи Нептун" ва ғайра. Моҳияти ид то ташаккули мавқеи фаъоли ҳаёт, масъулият барои табиати атроф, рушди ҳамаҷонибаи иштирокчиёни ҷорабинӣ (ҳам калонсолон ва ҳам кӯдакон). Ҳар як ҷорабини бахшида ба табиат бояд ба иштирокчиёни он ғояи асосии тарбияи экологӣ - "ҳифзи табиат масъулияти умумичаҳонӣ" -ро расонад.

**Каримзода А. И.,
д.и.б., профессор,
декани факултети биология**